

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΟΥ Ε' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΑΝΙΟΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

(ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ - ΛΗΞΟΥΡΙ, 17 - 21 ΜΑΪΟΥ 1986)

ΤΟΜΟΣ 1

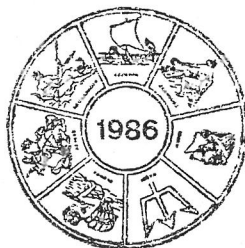
ΙΣΤΟΡΙΑ ΩΣ ΤΟ 1809

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΓΕΩΡΓ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ
ΤΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΣΟΥ ΣΤΗΝ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ
(1576 - 1593)

ΑΝΑΤΥΠΟ

ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ 1989

ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΣΟΥ ΣΤΗΝ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ (1576 - 1593)

Ο τέταρτος βενετοτουρκικός πόλεμος (1570 - 1573) αποτέλεσε μια οδυνηρή εμπειρία για τη Βενετία. Η απώλεια της Κύπρου διέσπασε την ενότητα των κτήσεών της στην Ανατολή και κατέστησε περισσότερο ευάλωτη την άμυνά της στο χώρο αυτόν. Ταυτόχρονα, η Γαληνοτάτη κατανόησε ότι τα φρούρια της αμυντικής γραμμής της δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν την εντεινόμενη τουρκική επιθετικότητα και ότι ήταν ανάγκη να αναλάβει πρωτοβουλίες για μια νέα, ορθότερη, διάταξή τους.

Στην Κρήτη, τη σημαντικότερη βενετική κτήση στην Ανατολή, η πρωτοβουλία αυτή δεν άργησε να ξεκινήσει. Μέσα σε λίγα χρόνια, ενισχύθηκαν τα μεγάλα αστικά κέντρα του νησιού με σύγχρονες οχυρώσεις και κατασκευάστηκαν καινούργιες σε επίκαιρα σημεία. Μ' αυτόν τον τρόπο διασφαλίστηκε αποτελεσματικά το νότιο τμήμα των κτήσεων. Η επίκαιρη όμως, λόγω της γειτνιάσής της με την τουρκοκρατούμενη ηπειρωτική Ελλάδα και την Πελοπόννησο, περιοχή του Ιονίου, αποτελούσε τον πιο προβληματικό χώρο στο αμυντικό σύστημα της Βενετίας. Τα οχυρά των νησιών παρέμεναν μικρά και περιορισμένης σημασίας, με εξαίρεση εκείνο της Κέρκυρας, το οποίο ήταν νευραλγικό κέντρο της βενετικής κυριαρχίας στην Αδριατική. Γι' αυτό, στην τελευταία εικοσιπενταετία του 16ου αιώνα, καταβάλλονται σύντομες προσπάθειες για την εξασφάλιση των προϋποθέσεων ικανοποιητικότερης οργάνωσης της άμυνάς τους¹.

Στην Κεφαλονιά, η αμυντική πολιτική της Βενετίας συνδέεται με την κατασκευή του φρουρίου της Άσου. Το παλιό φρούριο του Αγίου Γεωργίου είχε αποδειχτεί ανεπαρκές στα τελευταία χρόνια, γεγονός που επιβεβαίωσαν οι συχνές λεηλασίες του νησιού και η σύλληψη μεγάλου αριθμού κατοίκων του από τους πειρατές και από τους Τούρκους της Λευκάδας². Ο φυ-

1. Πολλές πληροφορίες για την προσπάθεια της Βενετίας να ενισχύσει το αμυντικό σύστημα των νησιών του Ιονίου κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 16ου αιώνα, περιέχονται στο άρθρο του E. C o n c i n a, *Città e fortezze nelle «Tre isole nostre del Levante»*, που υπάρχει στον κατάλογο της έκθεσης: *Venezia e la difesa del Levante. Da Lepanto a Candia 1570 - 1670*, Βενετία 1986, σσ. 184 - 220.

2. Για το φρούριο του Αγίου Γεωργίου και την ιστορία του βλ. Ν. Φ ω κ ά - Κ ο σ μ ε τ ά τ ο υ, *Το Κάστρο του Αγίου Γεωργίου Κεφαλληνίας. Η παλαιά πρωτεύουσα*.

σικά οχυρός χώρος της Άσου, αντίθετα, και η δυνατότητα ελέγχου από εκεί των τουρκοκρατούμενων περιοχών πρόσφεραν τις κατάλληλες συνθήκες για μια αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση παρόμοιων κινδύνων³.

Οι ενέργειες που προηγήθηκαν της ίδρυσης του φρουρίου και ο προβληματισμός που αναπτύχθηκε ως την έναρξη των εργασιών ανέγερσής του παρουσιάζουν πολλά κενά. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να συμπληρώσει τα κενά αυτά με πληροφορίες από ανέκδοτο υλικό, προερχόμενο από το Κρατικό Αρχείο της Βενετίας⁴. Υλικό που αφορά τα κρίσιμα χρόνια μετά τον πόλεμο του 1570 - 1573 : όταν οι δύο μεγάλοι αντίπαλοι στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου, προσπαθούσαν, επισημαίνοντας ο ένας τις αδυναμίες του άλλου, να βελτιώσουν τη στρατιωτική τους θέση.

Στα τέλη του καλοκαιριού του 1576, μια επίσκεψη του Τούρκου διοικητή του σαντζακίου του Αγγελοκάστρου⁵ στη Λευκάδα στάθηκε αφορμή για την πρώτη μνεία της οχυρής θέσης της Άσου. Μια βάρκα οπλισμένη από τη Λευκάδα, με πρόθεση προφανώς να διαπιστώσει τις αδυναμίες της αμυντικής γραμμής των Βενετών στην Κεφαλονιά, προσέγγισε στο νησί

της νήσου, Αθήνα 1966. — Του ίδιου, Συμπληρωματικά εις τα περί του Κάστρου «Αγίου Γεωργίου» Κεφαλληνίας, *Διεθνές Ινστιτούτον Φρουρίων. Η' Επιστημονική Σύνοδος - Πεπραγμένα*, Αθήνα 1968, σσ. 179 - 181.

3. Για το φρούριο της Άσου βλ. Ν. Γ. Μοσχονά, Ειδήσεις περί της ιδρύσεως και οργανώσεως του Φρουρίου Άσου Κεφαλληνίας (1585 - 1610), *Διεθνές Ινστιτούτον Φρουρίων. Η' Επιστημονική Σύνοδος - Πεπραγμένα*, Αθήνα 1968, σσ. 213 - 219. — Του ίδιου, Έκθεση του Αντιπροβλεπτή Άσου Αμβρόσιου Corner (1597), *Μνημόσυνον Σοφίας Αντωνιάδη*, Βενετία 1974, σσ. 247 - 260. — Γ. Ν. Μοσχόπουλου, Ένας κατάλογος φορολογουμένων του Φρουρίου και της πόλης της Άσου (1682), *Κεφαλληνιακά Χρονικά*, 1 (1976), σσ. 130 - 143. — Ν. Γ. Μοσχονά, Άγνωστοι Βενετοί Προβλεπτές Άσου, *Κεφαλληνιακά Χρονικά*, 3 (1978 - 1979), σσ. 287 - 296. — Του ίδιου, Αποστολή αξιωματούχων από την Κρήτη για την ίδρυση του Φρουρίου της Άσου στην Κεφαλονιά, *Πεπραγμένα του Δ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τόμ. 2, Αθήνα 1981, σσ. 263 - 269. — Του ίδιου, Λατινική κτιτορική επιγραφή του Φρουρίου της Άσου, *Σύμμεικτα*, 6 (1985), σσ. 233 - 249.

4. Τμήμα από το αρχειακό υλικό που χρησιμοποιείται στην παρούσα εργασία εντοπίστηκε στο Κρατικό Αρχείο της Βενετίας στη σειρά : *Secreta - Materie Miste Notabili, filza 1, Asso (Scritture pertinenti alla fortificatione di Asso à Ceffalonia, con un dissegno)*. Η παραπομπή στα έγγραφα αυτής της δεσμίδας, θα γίνεται στο εξής με τον ακόλουθο τρόπο : A.S.V., *Secreta - Materie Miste Notabili, filza 1, Asso*.

5. Για το σαντζάκι του Αγγελοκάστρου βλ. Ι. Γ. Γιαννόπουλου, *Η διοικητική οργάνωσις της Στερεάς Ελλάδος κατά την Τουρκοκρατία (1393 - 1821)*, Αθήνα 1971, σσ. 73 - 89, όπου είναι συγκεντρωμένη και όλη η προηγούμενη βιβλιογραφία για το θέμα. Επίσης Γερ. Η. Πεντόγαλου, Μήνυμα από τον Τούρκο Φλαμπουράρη Αγγελοκάστρου και Αγίας Μαύρας στους Βενετσιάνους της Κεφαλονιάς την άνοιξη του 1615 με υπόσχεση αναστολής των ληστρικών επιδρομών στα νησιά τους, *Επετηρίς Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών*, 4 (1977), σσ. 143 - 152.

και κατόπτευσε το χώρο γύρω από την Άσο. Πληροφορούμενος το γεγονός αυτό ο προβλεπτής Φραγκίσκος Tierolo⁶ θορυβήθηκε, διαπιστώνοντας ότι πράγματι η θέση παρείχε όλες εκείνες τις προϋποθέσεις για την κατασκευή ενός σημαντικού φρουρίου, αν έπεφτε στα χέρια των Τούρκων. Έτσι, με δική του πρωτοβουλία άρχισε αμέσως τη μελέτη του χώρου στέλνοντας επί-τόπου έμπιστο πρόσωπο για να φιλοτεχνήσει ένα πρόχειρο σχέδιασμα της περιοχής.

Τον Οκτώβριο της ίδιας χρονιάς, η ολιγοήμερη παραμονή στην Κεφαλονιά του στρατιωτικού και μηχανικού Moreto Calavrese⁷, που κατευθύνόταν στην Κρήτη, και η εξέταση του χώρου από τον τελευταίο και τον Φραγκίσκο Tierolo, επιβεβαίωσαν την ασφάλεια που πρόσφερε η χερσόνησος της Άσου για την κατασκευή φρουρίου. Ο Calavrese μάλιστα διατύπωσε την άποψη, ότι η ανέγερσή του θα κόστιζε ελάχιστα χρήματα στη Γαληνοτάτη και εξέφρασε την απορία πώς δεν είχε εξεταστεί έως τότε η περίπτωση στρατιωτικής εκμετάλλευσης της φυσικά οχυρής αυτής θέσης. Προσέθεσε ακόμη ότι θα έπρεπε σύντομα να υπάρξει κάποια αντιμετώπιση του θέματος, πριν χαθεί μια τέτοια ευκαιρία, υπονοώντας τις τουρκικές βλέψεις για εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων της περιοχής.

Με βάση τα δεδομένα αυτά, ο Tierolo συνέχισε τη μελέτη του χώρου κατά τους επόμενους μήνες και προχώρησε στη σύνταξη μιας πρώτης, σύντομης, περιγραφής του. Σ' αυτήν επιχειρείται μια παρουσίαση της θέσης, επισημαίνεται το γεγονός ότι στην περιοχή υπάρχουν ερείπια αρχαίας πόλης, της οποίας σωζόταν ένα τμήμα των τειχών, και συγκεκριμενοποιούνται τα πλεονεκτήματα που παρουσιάζει, ως εξής: αδυναμία εχθρικής προσβολής της χερσονήσου, ευχέρεια μόνιμης εγκατάστασης και προστασίας μεγάλου μέρους του πληθυσμού σ' αυτήν και εξυπηρέτηση μικρού αριθμού γαλερών στο κοντινό φυσικό λιμάνι.

Μετά την ολοκλήρωση της προκαταρκτικής αυτής έρευνας και την εξαγωγή των πρώτων πορισμάτων, ο Tierolo αποφάσισε να ενημερώσει τους προϊσταμένους του στη Βενετία. Έτσι, στις 15 Απριλίου 1577, με κρυπτο-

6. Ο Φραγκίσκος Tierolo του Νικολάου είχε εκλεγεί προβλεπτής της Κεφαλονιάς στις 19 Φεβρουαρίου 1576 και υπηρέτησε στη θέση αυτή από τις 15 Ιουλίου 1576 μέχρι τις 14 Ιουλίου 1578: A.S.V., *Segretario alle voci*, Maggior Consiglio-Elezioni, reg. 5 (1570 - 1577), φφ. 192v - 193r (παλιά αρίθμηση 189v - 190r). Η ημερομηνία εκλογής αναφέρεται και από τον C h. H o p f, *Chroniques gréco-romanes*, Βερολίνο 1873, σ. 400.

7. Ο Moretto Calavrese υπήρξε ένας από τους πιο σημαντικούς στρατιωτικούς που υπηρέτησαν στις βενετικές κτήσεις της Ανατολής στις τελευταίες δεκαετίες του 16ου αιώνα: πολύτιμη στάθηκε η συμβολή του στα οχυρωματικά έργα της Κέρκυρας και της Σούδας. Βλέπε πρόχειρα P. Marchesi, *Fortezze Veneziane 1508 - 1797*, Μιλάνο 1984, σ. 69.

γραφημένη (λόγω του αυστηρά απόρρητου περιεχομένου της) επιστολή του προς τους επικεφαλής του Συμβουλίου των Δέκα⁸, εξέθεσε όλα τα παραπάνω, με την έκκληση να υπάρξει απάντηση από μέρους του Συμβουλίου για το ζήτημα αυτό. Την επιστολή του Tiepolo, μαζί με την επίσης απόρρητη περιγραφή και το πρώτο σχεδιάγραμμα της Άσου, έστειλε η διοίκηση της Κεφαλονιάς στη Βενετία στις 18 Απριλίου· έφτασαν, μαζί με τα αποκρυπτογραφημένα σημειώματα, στο Συμβούλιο των Δέκα στις 9 Μαΐου⁹.

Ενδεικτικό της μεγάλης σημασίας της επιστολής του Φραγκίσκου Tiepolo είναι το γεγονός ότι το Συμβούλιο των Δέκα συνήλθε τις αμέσως επόμενες μέρες, και στις 17 Μαΐου έστειλε την απάντησή του στον προβλεπτή της Κεφαλονιάς. Στην επιστολή, επαινείται ο τελευταίος για τις πρωτοβουλίες του και για το ζήλο που είχε επιδείξει· ζητούνται αναλυτικότερες πληροφορίες για τις δαπάνες που θα απαιτούσε μια τυχόν κατασκευή φρουρίου στη χερσόνησο της Άσου και για το χρονικό διάστημα που θα απαιτούσε η ολοκλήρωσή του, ώστε με βάση τα δύο αυτά στοιχεία, να ληφθεί απόφαση από μέρους του Συμβουλίου. Τέλος, συνιστάται ότι όλες οι κινήσεις που θα ακολουθούσαν έπρεπε να κρατηθούν μυστικές, ώστε να μη πληροφορηθούν οι Τούρκοι τα σχέδια της Βενετίας ως προς την οχύρωση¹⁰.

Ο Φραγκίσκος Tiepolo, ακολουθώντας τις οδηγίες του Συμβουλίου των Δέκα έστειλε στην Άσο το ίδιο έμπιστο πρόσωπο που είχε χρησιμοποιήσει παλαιότερα, με την πρόφαση να εξετάσει δήθεν τις δυνατότητες παραγωγής ασβέστη προοριζόμενου για το φρούριο της Κέρκυρας, στην πραγματικότητα όμως για μια νέα, προσεκτικότερη, εξέταση του χώρου. Κατ' αυτόν τον τρόπο προσδιορίστηκαν επακριβώς οι αναγκαίες κατασκευές καθώς και ο αριθμός και οι αμοιβές των προσώπων που θα βοηθούσαν σ' αυτές· ακόμα υπολογίστηκε ότι, αν οι εργασίες ξεκινούσαν τον προσεχή Οκτώβριο, ως τον

8. Το Συμβούλιο των Δέκα (Consiglio dei Dieci) το αποτελούσαν δέκα μέλη που εκλέγονταν για ένα έτος μεταξύ ευγενών Βενετών που ανήκαν σε διαφορετικές οικογένειες. Με τη διεύρυνση των δικαιοδοσιών του μετά το 1568, καθίσταται βαθμιαία η ανώτατη εξουσία του βενετικού κράτους. Επικεφαλής του Συμβουλίου ήταν τρία μέλη (Capi del Consiglio dei Dieci) που προήδρευαν κάθε μήνα στις συνεδριάσεις, με εξουσία μιας εβδομάδας το καθένα. Στους τρεις επικεφαλής, οι κατά τόπους διοικητές και προβλεπτές όφειλαν να αναφέρουν οτιδήποτε άξιο λόγου συνέβαινε στις περιοχές που ανήκαν στη δικαιοδοσία τους. Για την οργάνωση και τη λειτουργία του οργάνου, θεμελιώδες εξακολουθεί να παραμένει το έργο του S. t. M a c c h i, *Storia del Consiglio dei Dieci*, τόμ. 1 - 3, Μιλάνο 1864.

9. A.S.V., *Secreta-Materie Miste Notabili*, filza 1, Asso: Επιστολή, έκθεση και σχεδιάγραμμα της περιοχής της Άσου του Φραγκίσκου Tiepolo προς τους επικεφαλής του Συμβουλίου των Δέκα (15 Απριλίου 1577).

10. A.S.V., *Consiglio dei Dieci (Secreta)*, reg. 11 (1574 - 1578), φφ. 129v - 130r (17 Μαΐου 1577). Αντίγραφο της ίδιας απόφασης στη σειρά: A.S.V., *Secreta-Materie Miste Notabili*, filza 1, Asso.

Απρίλιο του επόμενου χρόνου θα είχαν ολοκληρωθεί. Οι αισιόδοξες αυτές διαπιστώσεις του Tierolo αποτελούν το περιεχόμενο νέας κρυπτογραφημένης επιστολής του που έστειλε στις 15 Ιουλίου 1577 στο Συμβούλιο των Δέκα, επισυνάπτοντας και τον κατάλογο των αναγκαίων υλικών που έπρεπε σύντομα να διατεθούν για την έναρξη των έργων κατασκευής του φρουρίου¹¹.

Η επιστολή παραλήφθηκε στις 12 Αυγούστου από το Συμβούλιο, αλλά δεν είναι γνωστή, από το αρχειακό τουλάχιστο υλικό που χρησιμοποιείται στην παρούσα εργασία, η τύχη της. Πιθανότατα το Συμβούλιο των Δέκα δεν έδωσε συνέχεια στο θέμα, γιατί, διαφορετικά, θα είχε ληφθεί κάποια τυπική απόφασή του, με την οποία θα απέρριπτε τα προτεινόμενα σχέδια ή θα συναινούσε σ' αυτά. Οι λόγοι για τους οποίους ακολούθησε αυτή την τακτική ίσως συνδέονται με το ύψος της δαπάνης που απαιτούσε η κατασκευή του φρουρίου ή ακόμα με μια γενικότερη πολιτική ωρίμανσης παρόμοιων αιτημάτων.

Εκείνο όμως που συνέβη είναι ότι οι προθέσεις της Βενετίας ως προς την οχύρωση της Κεφαλονιάς διέρρευσαν προς τα έξω. Τούτο συμπεραίνεται από την ευαισθητοποίηση που επιδεικνύεται τα επόμενα χρόνια γύρω από το σοβαρό θέμα της αμυντικής οχύρωσης του νησιού, στην οποία πρωταγωνιστούν οι κάτοικοί του πια, με συγκεκριμένα αιτήματα και προτάσεις που εστιάζονται στην εκμετάλλευση της χερσονήσου της 'Ασου.

Στις αρχές περίπου του Ιουνίου του 1584, σε συνεδρίαση του Συμβουλίου της Κοινότητας της Κεφαλονιάς¹², διαμορφώνονται οκτώ αιτήματα τα οποία χρειάζονταν επίλυση από πλευράς Βενετίας. Για το σκοπό αυτόν, αποφασίζεται η αποστολή πρεσβείας στη μητρόπολη, με επικεφαλής τους Alvise Fasuoι και Σταμάτη Volterra, η οποία θα εξέθετε τα προβλήματα και θα ζητούσε συγκεκριμένες απαντήσεις¹³. Μεταξύ των διατυπωθέντων αιτημάτων, το υπ' αριθμόν 2, αφορούσε την κατασκευή νέου φρουρίου στην Κεφαλονιά. Σύμφωνα με τη διαπίστωση του Συμβουλίου, ο πληθυσμός του νη-

11. A.S.V., *Secreta-Materie Miste Notabili*, filza 1, Asso : Επιστολή του Φραγκίσκου Tierolo προς τους επικεφαλής του Συμβουλίου των Δέκα (15 Ιουλίου 1577).

12. Για το Συμβούλιο της Κοινότητας της Κεφαλονιάς βλ. Ν. Γ. Μοσχονά, Πρακτικά Συμβουλίου Κοινότητας Κεφαλονιάς. Βιβλίο Α' (19 Μαρτίου - 19 Απριλίου 1593), *Σύμμεικτα*, 3 (1979), σσ. 265 - 350, ιδιαίτερα στις σσ. 265 - 267.— Του ίδιου, Το Συμβούλιο της Κοινότητας της Κεφαλονιάς (1593). Ποσοτική ανάλυση, *Δίπτυχα*, 2 (1980 - 1981), σσ. 300 - 314, ιδιαίτερα στις σσ. 300 - 301.

13. Η πρεσβεία του 1584 υπήρξε μια από τις σημαντικότερες στην ιστορία της Κεφαλονιάς. Τα κείμενα των αιτημάτων που υποβλήθηκαν μαζί με πολυάριθμα σχετικά έγγραφα και την απόφαση του έτους 1585 της Βενετικής Συγκλήτου βρίσκονται συγκεντρωμένα στη σειρά : A.S.V., *Senato Mar*, filza 90 (= Ιούλιος - Οκτώβριος 1585).

14. A.S.V., *Senato Mar*, filza 90 : Αιτήματα του Συμβουλίου της Κοινότητας της Κεφαλονιάς προς τη διοίκηση του νησιού [Ιούνιος 1584].

σιού, σε περίπτωση νέου πολέμου ή τουρκικής επίθεσης δεν μπορούσε να προστατευτεί, επειδή το υπάρχον φρούριο του Αγίου Γεωργίου ήταν μικρό και ακατάλληλο. Γι' αυτόν το λόγο προτεινόταν η κατασκευή νέου φρουρίου στη χερσόνησο της Άσου, που από την απόψη αυτή υπερείχε, σε σχέση με άλλες επίσης κατάλληλες περιοχές του νησιού.

Τις επόμενες μέρες τα αιτήματα του Συμβουλίου παρουσιάστηκαν γραπτά, σύμφωνα με την κρατούσα συνήθεια, στη διοίκηση της Κεφαλονιάς, για να υπάρξει τυπική έγκρισή τους πριν από την αναχώρηση της πρεσβείας¹⁴. Οι τοπικές αρχές, στις 20 Ιουνίου, με επιστολή προς το Δόγη της Βενετίας, τον ενημέρωσαν για την επικείμενη άφιξη της πρεσβείας του νησιού στην πόλη¹⁵ και του διαβίβασαν αναλυτική αναφορά με τις απόψεις τους για κάθε αίτημα ξεχωριστά¹⁶. Ειδικότερα ως προς το αίτημα του Συμβουλίου της Κοινότητας για την κατασκευή φρουρίου στην Άσο, η διοίκηση της Κεφαλονιάς επιβεβαίωνε τη διαπίστωση για τις αδυναμίες του ήδη υπάρχοντος φρουρίου του Αγίου Γεωργίου και συναινούσε στην κατασκευή ενός νέου σε κάποιο άλλο μέρος του νησιού το οποίο θα κρινόταν ως κατάλληλο από την ίδια τη Βενετία. Προσέθετε ακόμη ότι η κατασκευή ενός νέου φρουρίου θα γινόταν αφορμή να συρρεύσει εκεί σημαντικό τμήμα του πληθυσμού και ενημέρωνε το Δόγη ότι οι κάτοικοι ήταν πρόθυμοι να καλύψουν τμήμα των δαπανών για την ανέγερσή του. Η τελευταία αυτή επισήμανση της διοίκησης, που δεν περιέχεται στο αίτημα του Συμβουλίου, αποκαλύπτει ένα σοβαρό διαπραγματευτικό όπλο της πρεσβείας για να επιτύχει την αποδοχή του αιτήματός της από τις αρχές της Βενετίας. Η μη ρητή δε αναφορά της χερσονήσου της Άσου ως της πιο κατάλληλης θέσης για τη δημιουργία νέου φρουρίου, φανερώνει τη διάθεση της διοίκησης του νησιού να μην δεσμευτεί ούτε να υπεισέλθει σ' ένα θέμα που αφορούσε αποκλειστικά τα κεντρικά όργανα λόγω της σοβαρότητάς του.

Στις 18 Ιουλίου η πρεσβεία της Κεφαλονιάς έφτασε στη Βενετία και παρουσίασε τα αιτήματά της στους Savi di Collegio¹⁷, που υποσχέθηκαν να τα εξετάσουν και να απαντήσουν σε εύθετο χρόνο. Προφανώς όμως, επειδή

15. A.S.V., *Senato Mar*, filza 90 : Επιστολή της διοίκησης της Κεφαλονιάς προς τον Δόγη (20 Ιουνίου 1584).

16. A.S.V., *Senato Mar*, filza 90 : Αναφορά της διοίκησης της Κεφαλονιάς προς τον Δόγη [20 Ιουνίου 1584].

17. Το Collegio ήταν συμβούλιο που το αποτελούσαν η Signoria (Δόγης, δουκινοί σύμβουλοι, επικεφαλής του Συμβουλίου των Σαράντα) και οι τρεις επιτροπές Εμπειρογνομώνων (Savi Grandi, Savi agli Ordini, Savi alla Terra Ferma). Στους Savi agli Ordini, που ήταν αρμόδιοι για τη ναυτιλία και για τις βενετικές κτήσεις της Ανατολής, υποβάλλονταν τα σχετικά αιτήματα ή οι αναφορές πριν από την εισαγωγή τους προς συζήτηση στο Collegio. Λεπτομέρειες για τη λειτουργία του οργάνου αυτού βλέπε Freddy Thiriet, *Storia della Repubblica di Venezia*, Βενετία 1981, σσ. 71 - 72

θίγονταν θέματα που απαιτούσαν άμεση γνώση των προβλημάτων του χώρου του Ιονίου, θεωρήθηκε σκόπιμη από το Collegio, εκτός από τη γνώμη της διοίκησης της Κεφαλονιάς, να ζητηθεί και η άποψη άλλων αρμόδιων προσώπων. Έτσι, στις 26 Αυγούστου, παραπέμφθηκαν τα αιτήματα της πρεσβείας στους συνδίκους της Ανατολής Ιωάννη Gritti και Ιούλιο Garzoni, που είχαν επιστρέψει πρόσφατα από την επιθεώρησή τους στην Κρήτη και στα Ιόνια νησιά,¹⁸ με την παράκληση να εκφράσουν και αυτοί τη γνώμη τους¹⁹.

Οι δύο πρώην σύνδικοι, ύστερα από πολύμηνο έλεγχο των αιτημάτων της πρεσβείας της Κεφαλονιάς, απάντησαν με αναλυτική αναφορά τους στις 8 Δεκεμβρίου 1584²⁰. Στο θέμα κατασκευής νέου φρουρίου στο νησί για την εξυπηρέτηση του πληθυσμού τάχθηκαν ανεπιφύλακτα υπέρ της ανέγερσής του στη χερσόνησο της Άσου, αποκλείοντας κάθε άλλη θέση. Όμως επισήμαιναν ότι τούτο θα απαιτούσε κάποια έξοδα, τα οποία έκριναν ότι δεν μπορούσε να δαπανήσει προς το παρόν η Γαληνοτάτη και τα οποία θα έπρεπε να καλύψουν οι κάτοικοι του νησιού.

Βασισμένη στα δεδομένα αυτά η Βενετική Σύγκλητος, με ψήφισμά της στις 17 Ιουλίου 1585, απάντησε ότι για το θέμα της κατασκευής του φρουρίου στην Άσο δεν θα παρέλειπε στην κατάλληλη ευκαιρία να λάβει όλες εκείνες τις πληροφορίες που χρειαζόταν για μια οριστική απόφαση²¹. Η απάντησή της, διπλωματική ως προς το περιεχόμενό της, φαίνεται ότι στηριζόταν σε μια ρεαλιστική εκτίμηση του θέματος. Χωρίς να απορρίπτει εντελώς τις προτάσεις των κατοίκων της Κεφαλονιάς, η Σύγκλητος, προσπαθούσε να εκμεταλλευτεί όλα τα περιθώρια για τη μελέτη τους, με ειλικρινείς προθέσεις υιοθέτησής τους, όπως τουλάχιστον φανερώνει η συνέχεια.

Οι πληροφορίες που διαθέτουμε για τα χρόνια που ακολουθούν, μολονότι παρουσιάζουν μερικά κενά, επιτρέπουν να παρακολουθήσουμε με ασφάλεια την εξέλιξη του θέματος. Η βενετική πλευρά, χωρίς να δεσμεύεται από χρονικούς περιορισμούς, επιδίωξε να έχει περισσότερες και πιο ουσιαστικές

18. Για την επιθεώρηση των δύο συνδίκων στις βενετικές κτήσεις της Ανατολής τα προηγούμενα χρόνια, πολλές πληροφορίες υπάρχουν στο βιβλίο του Α γ α θ ά γ γ ε λ ο υ Ξ η ρ ο υ χ ά κ η, *Η Βενετοκρατούμενη Ανατολή Κρήτη και Επτάνησος*, Αθήνα 1934. Ειδικότερα στις σσ. 1 - 17 δημοσιεύονται όλα τα σχετικά έγγραφα για τη διάρκεια παραμονής τους σε κάθε νησί χωριστά.

19. A.S.V., *Senato Mar*, filza 90 : Επιστολή των Savi di Collegio στους πρώην συνδίκους της Ανατολής Ιωάννη Gritti και Ιούλιο Garzoni (26 Αυγούστου 1584).

20. A.S.V., *Senato Mar*, filza 90 : Αναφορά των Ιωάννη Gritti και Ιούλιου Garzoni προς το Collegio (8 Δεκεμβρίου 1584).

21. A.S.V., *Senato Mar*, reg. 47 (1585 - 1586), φφ. 286r-v (παλιά αρίθμηση 266r-v). Βλέπε και Κ. Ν. Σ ά θ α, *Μνημεία Ελληνικής Ιστορίας*, τόμ. 5, Παρίσι - Αθήνα 1883, σσ. 214 (στιχ. 43) - 215 (στιχ. 19).

πληροφορίες για την περιοχή της Άσου από τους αξιωματούχους της που υπηρετούσαν κατά καιρούς στην Κεφαλονιά. Αυτό προκύπτει από τις αναφορές ή τις εκθέσεις που υποβάλλουν πολλοί από αυτούς στη Σύγκλητο ή στον Δόγη.

Ανάμεσα σ' αυτά τα κείμενα, αξιόλογες πληροφορίες περιέχουν εκείνα του Σοφιανού Ευδαιμονογιάννη, άριστου γνώστη των προβλημάτων του νησιού²². Σε αχρονολόγητη αναφορά του προς τον Δόγη της Βενετίας για τα αμυντικά προβλήματα των νησιών του Ιονίου, η οποία εικάζεται ότι συντάχθηκε στις αρχές του 1588, επισημαίνεται ο μεγάλος κίνδυνος που αντιμετώπιζε η Κεφαλονιά από την ανυπαρξία αμυντικής υποδομής και προτείνεται με ενθουσιασμό η χερσόνησος της Άσου ως η καταλληλότερη θέση κατασκευής φρουρίου. Ο Ευδαιμονογιάννης υπεισέρχεται μάλιστα σε λεπτομέρειες που αφορούσαν ορισμένες τεχνικές βελτιώσεις του χώρου, οι οποίες θα κόστιζαν ελάχιστα χρήματα στη Γαληνοτάτη και θα καθιστούσαν την περιοχή απόρθητη. Τέλος, τονίζει ότι ήταν πρόθυμος ο ίδιος να βρεί τρόπο εξασφάλισης σημαντικού μέρους από τα χρήματα αυτά²³.

Ο προβληματισμός αυτός για την άμυνα του νησιού δεν άφησε αδιάφορο τον προβλεπτή Αυγουστίνο Μορο²⁴, που σε έκθεσή του στο Collegio στις 24 Φεβρουαρίου 1588, ευθύς μετά τη λήξη της θητείας του και την αναχώρησή του από την Κεφαλονιά, ασχολήθηκε και με το θέμα της Άσου και

22. Ο Σοφιανός Ευδαιμονογιάννης ανήκε στη γνωστή οικογένεια Ευδαιμονογιάννη, της οποίας μέλη της έδρασαν στην Μονεμβασιά, στην Κρήτη, στην Κεφαλονιά και στη Βενετία. Βλ. Ι. Κ. Χ α σ ι ώ τ η, *Οι Έλληνες στις παραμονές της ναυμαχίας της Ναυπάκτου*, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 96, σημ. 3, όπου και η σχετική βιβλιογραφία για την οικογένεια. Βλ. επίσης C h r y s s a A. M a l t e z o u, *Le famiglie degli Eudaimonoiannisi e Venier a Cerigo dal XII al XIV secolo. Problemi di cronologia e prosopografia*, *Rivista di Studi Bizantini e Slavi*, 2 (1982), σσ. 205 - 217 (= *Miscellanea Agostino Pertusi*, τόμ. 2). Τις τελευταίες δεκαετίες του 16ου αιώνα ο Σοφιανός Ευδαιμονογιάννης υπηρέτησε πιστά τη Βενετία στις διάφορες θέσεις στις οποίες διοριζόταν, αποκομίζοντας σημαντικά προνόμια από την Γαληνοτάτη. Στις 18 Σεπτεμβρίου 1582 ορίστηκε ως *governator di strathia* στην Κεφαλονιά σε αντικατάσταση του Tomaso Musacchi, με την υποχρέωση να πηγαίνει και δύο φορές το χρόνο στη Ζάκυνθο για να επιθεωρεί το εκεί ιππικό: A.S.V., *Senato Mar*, reg. 45 (1581 - 1582), φ. 169r (παλιά αρίθμηση 146r). Στη θέση αυτή παρέμεινε ως τις αρχές του 1588, οπότε τον διαδέχτηκε ο Zuanne Vasconi: A.S.V., *Collegio-Relazioni*, busta 83, *Relazione Agostin Moro* (24 Φεβρουαρίου 1588), φ. 1r.

23. A.S.V., *Secreta-Materie Miste Notabili*, filza 1, *Asso*: Αναφορά του Σοφιανού Ευδαιμονογιάννη προς το Collegio [Αρχές του 1588]. Η ίδια αναφορά στη σειρά: A.S.V., *Archivio privato famiglia Grimani dai Servi*, busta 3, volume II, φφ. 268r - 271v (παλιά αρίθμηση 252r - 255v).

24. Ο Αυγουστίνος Μορο του Μαρίνου υπηρέτησε ως προβλεπτής της Κεφαλονιάς τα χρόνια 1585 - 1587 (βλ. C h. H o r p f, ό.π., σ. 400).

πρότεινε τη γρηγορότερη ρύθμισή του ²⁵.

Με δεύτερη επιστολή του, λίγους μήνες μετά την πρώτη αναφορά του, ο Σοφιανός Ευδαιμονογιάννης επανέρχεται στο θέμα και εξειδικεύει την πρότασή του για την εξεύρεση των αναγκαίων χρημάτων. Τα χρήματα, περισσότερα από 10 χιλιάδες δουκάτα, θα προέρχονταν κυρίως από διάφορες επιβαρύνσεις των κατοίκων του νησιού και θα κάλυπταν ένα μεγάλο μέρος της δαπάνης για την κατασκευή του φρουρίου ²⁶.

Η αποστολή από τη Βενετική Σύγκλητο το 1588 στις κτήσεις της Ανατολής του Giovanni Battista del Monte capitano generale delle fantarie, κατέληξε πολλαπλά χρήσιμη. Ο έμπειρος στρατιωτικός εξέτασε λεπτομερώς τις ατέλειες της αμυντικής γραμμής στην Κρήτη και στα νησιά του Ιονίου και πρότεινε συγκεκριμένα μέτρα για τη βελτίωσή της ²⁷. Ως προς το θέμα της Άσου στην έκθεσή του, που παρουσίασε στο Collegio στις 27 Αυγούστου 1589, επισήμανε ότι οι κάτοικοι της Κεφαλονιάς προσφέρονταν να καλύψουν όχι μόνο τα έξοδα κατασκευής του φρουρίου αλλά και αυτά της συντήρησης του εξοπλισμού του. Πρότεινε μάλιστα ότι, σε περίπτωση που θα ξεκινούσαν οι εργασίες, θα έπρεπε να ολοκληρωθούν σε σύντομο χρονικό διάστημα, ενώ παράλληλα θα έπρεπε να ληφθεί μέριμνα ώστε να κατοικηθεί η περιοχή, για να αποκλειστεί κάθε περίπτωση κατάληψης του φρουρίου από τους Τούρκους. Και αυτό, γιατί, όπως χαρακτηριστικά τόνισε, εκείνος που θα ήταν κύριος του χώρου θα κατείχε ταυτόχρονα και ολόκληρο το νησί ²⁸.

Στις 5 Νοεμβρίου 1589, ο Σοφιανός Ευδαιμονογιάννης, στέλνει νέα επιστολή στο Collegio. Αφού υπενθυμίζει το περιεχόμενο των δύο παλαιότερων αναφορών του και διαπιστώνει την ολιγωρία των βενετικών αρχών για τη λήψη σχετικής απόφασης, επαναλαμβάνει την πρότασή του για τον τρόπο εξεύρεσης των 10 χιλιάδων δουκάτων και τονίζει την πρόθεσή του να έλθει ο ίδιος προσωπικά στο νησί για να επιστατήσει στην κατασκευή του φρουρίου ²⁹.

25. A.S.V., *Collegio-Relazioni*, busta 83, *Relazione Agostin Moro* (24 Φεβρουαρίου 1588), φ. 3v.

26. A.S.V., *Secreta-Materie Miste Notabili*, filza 1, *Asso* : Επιστολή του Σοφιανού Ευδαιμονογιάννη προς το Collegio [Τέλη του 1588].

27. Η αποστολή του Giovanni Battista del Monte στις βενετικές κτήσεις της Ανατολής, αποφασίστηκε από τη Σύγκλητο στις 17 Ιουνίου 1588 : A.S.V., *Senato Deliberazioni (Secreta)*, reg. 86 (1587 - 1588), φ. 172v (παλιά αρίθμηση 152v). Η περιδεία του στην περιοχή κράτησε από τον Νοέμβριο του 1588 μέχρι τον Αύγουστο του 1589. Για την έκθεση που υπέβαλε στο Collegio για τα νησιά του Ιονίου, ευθύς μετά την επιστροφή του στη Βενετία, βλέπε την επόμενη σημείωση.

28. A.S.V., *Secreta-Materie Miste Notabili*, filza 1, *Relatione dell'illustre general delle fantarie delle fortezze di Cerigo, Zante, Ceffalonia et Corfù* (27 Αυγούστου 1589), φφ. 3v - 4v.

29. A.S.V., *Secreta-Materie Miste Notabili*, filza 1, *Asso* : Επιστολή του Σο-

Το Collegio, στην προσπάθειά του να ελέγξει όλες συνολικά τις προτάσεις του Ευδαιμονογιάννη και των άλλων βενετών αξιωματούχων, αποφάσισε να ζητήσει τη γνώμη του πρώην προβλεπτή Κεφαλονιάς Φραγκίσκου Tierolo, ο οποίος πρώτος έφερε στην επιφάνεια το θέμα της Άσου το 1577. Ο τελευταίος, με επιστολή του στις 23 Φεβρουαρίου 1590, επιβεβαίωσε ότι τα σχέδια μπορούσαν σε γενικές γραμμές να πραγματοποιηθούν και υπενθύμισε τις δικές του πρωτοβουλίες των ετών 1576 - 1577³⁰.

Στις ίδιες διαπιστώσεις κατέληξε λίγο αργότερα και ο προβλεπτής της Κεφαλονιάς Anzolo Basadonna³¹ σε έκθεση που παρουσίασε στο Collegio στις 6 Απριλίου 1590, αμέσως μετά την επιστροφή του από το νησί³². Η επισήμανσή του μάλιστα, ότι η κατασκευή του φρουρίου της Άσου θα διασφάλιζε το αντίστοιχο της Κέρκυρας και ότι και τα δύο αυτά φρούρια μαζί θα ενίσχυαν την αμυντική γραμμή της Κρήτης, φανερώνει τόν γόνιμο και εύστοχο προβληματισμό των βενετών αξιωματούχων της εποχής³³ υπογραμμίζει ταυτόχρονα μια πραγματικότητα την οποία η Βενετία έπρεπε να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά και χωρίς καθυστέρηση.

Στην περίπτωση των συνδίκων της Ανατολής Bernardo Marcello και Alvise Grimani που επισκέφθηκαν το νησί το καλοκαίρι του 1591, αποκαλύπτεται πιο εύγλωττα ο βενετικός προβληματισμός³⁴. Στην έκθεση που επέδωσαν οι δύο άνδρες στις βενετικές αρχές τα τέλη του ίδιου χρόνου, ανέφεραν την ανυπαρξία αμυντικής υποδομής στην Κεφαλονιά, γεγονός που

φαινού Ευδαιμονογιάννη προς το Collegio (5 Νοεμβρίου 1589).

30. A.S.V., *Secreta-Materie Miste Notabili*, filza 1, Asso : Επιστολή του Φραγκίσκου Tierolo προς το Collegio (23 Φεβρουαρίου 1590).

31. Ο Anzolo Basadonna του Alvise είχε εκλεγεί προβλεπτής της Κεφαλονιάς στις 14 Ιουνίου 1587 και υπηρέτησε στη θέση αυτή από τις 28 Οκτωβρίου 1587 μέχρι τις 27 Οκτωβρίου 1589 : A.S.V., *Segretario alle voci*, Maggior Consiglio-Elezioni, reg. 7 (1587 - 1595), φφ. 224v - 225r (παλιά αρίθμηση 218v - 219r). Η ημερομηνία της εκλογής του αναφέρεται και από τον Ch. Hoff, ό.π., σ. 400.

32. A.S.V., *Collegio-Relazioni*, busta 83, *Relazione Anzolo Basadonna* (6 Απριλίου 1590), φφ. 3r - 5r. Η έκθεση, όπως αναφέρεται στο εξώφυλλό της, συνοδεύεται από σχεδιάγραμμα της περιοχής της Άσου, το οποίο όμως λανθάνει.

33. Με την παρατήρηση αυτή του Anzolo Basadonna επιβεβαιώνεται η άποψη του Ν. Μοσχονά (Αποστολή αξιωματούχων από την Κρήτη για την ίδρυση του φρουρίου της Άσου στην Κεφαλονιά, ό.π., σ. 269), ότι η κατασκευή του φρουρίου της Άσου, πέρα από το ότι ενίσχυε στρατιωτικά τη θέση των Βενετών στο Ιόνιο, θα βοηθούσε και στην προπαρασκευή της άμυνας της Κρήτης.

34. Οι Bernardo Marcello και Alvise Grimani εκλέχτηκαν από την Σύγκλητο ως σύνδικοι της Ανατολής στις 6 Δεκεμβρίου 1589 : A.S.V., *Segretario alle voci*, Pregadi-Elezioni, reg. 6 (1588 - 1600), φ. 110r (παλιά αρίθμηση 107r). Η περιοδεία τους στις κτήσεις κράτησε από τον Αύγουστο του 1590 μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1591. Για την έκθεση που παρουσίασαν στο Collegio, ευθύς μετά την επιστροφή τους στη Βενετία, βλέπε την επόμενη σημείωση.

αύξανε τον τουρκικό κίνδυνο· πρότειναν δε, την εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που πρόσφερε η χερσόνησος της Άσου και το κοντινό μικρό φυσικό λιμάνι. Κατ' αυτόν τον τρόπο, υποστήριζαν, θα σταματούσε κάθε τουρκική βλέψη εναντίον του νησιού και στο κατάλληλα διαμορφωμένο λιμάνι της περιοχής θα υπήρχε ένας ασφαλής σταθμός για τα βενετικά πλοία, στη μακρά πορεία τους από την Κέρκυρα ως την Γραμβούσα³⁵.

Η επόμενη πρωτοβουλία για την ανακίνηση του θέματος της Άσου ανήκει και τη φορά αυτή στους ίδιους τους κατοίκους της Κεφαλονιάς, που αντιμετώπιζαν με ανησυχία αλλά και υπευθυνότητα τη διστακτικότητα της Βενετίας, φοβούμενοι μια νέα τουρκική επίθεση. Στις αρχές του 1593, το σύνολο του πληθυσμού του νησιού, που υποστηρίζεται ότι ανερχόταν σε 50 χιλιάδες ψυχές³⁶, αποφασίζει να ζητήσει από τις αρχές του τόπου να προκαλέσουν την οριστική απάντηση της Βενετίας για την Άσο· διαφορετικά, αν κρινόταν από την τελευταία ότι η θέση δεν εξυπηρετούσε τα σχέδιά της, έπρεπε να εξευρεθεί άλλος πιο κατάλληλος χώρος για την κατασκευή φρουρίου. Στην ίδια απόφαση προστίθεται ότι οι κάτοικοι του νησιού ήταν διαθετειμένοι να προσφέρουν 30 χιλιάδες ημερομίσθια, εκτός των 9 χιλιάδων που αντιστοιχούσαν σε αγγαρείες, για την ολοκλήρωσή του και να καταβάλουν διπλάσιους δασμούς για το παραγόμενο κρασί, ώστε να καλύπτονται τα έξοδα της φρουράς του. Οι ενδιαφέρουσες αυτές προτάσεις του πληθυσμού παρουσιάστηκαν γραπτά, στις 2 Φεβρουαρίου, από τους αντιπροσώπους του Χριστόφορο Crassa, Galeazzo Peccator και Σταμάτη Cymara, στον προβλεπτή Δαβίδ Bembo για να διατυπώσει και αυτός τις απόψεις του³⁷.

Παράλληλη δραστηριοποίηση για το θέμα της Άσου αναλαμβάνεται και από το Συμβούλιο της Κοινότητας της Κεφαλονιάς. Σε μια από τις συνεδριάσεις του, στις 16 Απριλίου³⁸, αποφασίζεται, οι ήδη εκλεγμένοι τις προηγούμενες μέρες ως πρέσβεις, Δράκος Κόμης και Νικόλαος Πεκκατόρος Βισκόντης, που θα αναχωρούσαν για τη Βενετία με σκοπό να εκθέσουν αι-

35. A.S.V., *Archivio privato famiglia Grimani dai Servi*, busta 3, volume I, *Relatione delli Sindici di Levante fatta dal Marcello* [Οκτώβριος 1591], φφ. 234r - 235v (παλιά αρίθμηση 314r - 315v).

36. Ο αριθμός αυτός είναι υπερβολικός και χρησιμοποιήθηκε από τους κατοίκους του νησιού ως μέσο για να επιτύχουν τη βενετική έγκριση. Όπως τουλάχιστο προκύπτει από τα σχετικά στοιχεία που δημοσιεύονται στο άρθρο του E. C o n c i n a (*Città e fortezze nelle «Tre isole» nostre del Levante*, ό.π., σ. 194), στα χρόνια αυτά ο πληθυσμός της Κεφαλονιάς ήταν περίπου 35 χιλιάδες ψυχές. Βλ. και Γ. Ν. Μ ο σ χ ό π ο υ λ ο υ, *Ιστορία της Κεφαλονιάς* τόμος 1, Αθήνα 1985, σσ. 164 - 165.

37. A.S.V., *Secreta-Materie Miste Notabili*, filza 1, *Asso*: Αίτηση των κατοίκων της Κεφαλονιάς προς τη διοίκηση του νησιού (2 Φεβρουαρίου 1593).

38. Ν. Μ ο σ χ ο ν ά, *Πρακτικά Συμβουλίου Κοινότητας Κεφαλονιάς*. Βιβλίο Α' (19 Μαρτίου - 19 Απριλίου 1593), ό.π., σ. 317, στιχ. 8 - 13.

τήματα του Συμβουλίου³⁹, να ζητήσουν από τη Γαληνοτάτη την οριστική απάντησή της για τη δημιουργία του φρουρίου στην Άσο ή σε άλλο μέρος του νησιού.

Ύστερα από δύο μέρες, στις 18 Απριλίου, ο προβλεπτής Κεφαλονιάς Δαβίδ Bembo επικύρωσε και ενέκρινε την αίτηση των κατοίκων του νησιού της 2ας Φεβρουαρίου⁴⁰. Η αίτηση αυτή και τα νέα στοιχεία που περιελάμβανε, με τις συγκεκριμένες προσφορές των κατοίκων, έπαιξαν αποφασιστικό ρόλο στην οριστική απόφαση της Συγκλήτου, όπως αποδείχτηκε λίγους μήνες αργότερα.

Στο σημείο αυτό χρειάζεται να τονιστεί ότι οι κάτοικοι του νησιού, στην προσπάθειά τους να τερματίσουν τη βενετική αναβλητικότητα, εισήγαγαν στις προτάσεις που διατύπωσαν μια διαζευκτική λύση ως προς τη θέση κατασκευής του νέου φρουρίου. Ός εναλλακτική λύση προτάθηκε το Αργοστόλι, για το οποίο είχε γίνει σχετική έρευνα από τον Δαβίδ Bembo⁴¹ με θετικότατα αποτελέσματα: σχεδιάγραμμα μάλιστα της περιοχής είχε σταλεί στη Βενετία για να μελετηθεί. Η πρόταση αυτή φαίνεται ότι δεν άφησε ανεπηρέαστο τον νέο προβλεπτή Βαρθολομαίο Moro⁴², ο οποίος, με επιστολή του στις 11 Μαΐου προς τον Δόγη, αφού τον ενημέρωνε για την επικείμενη άφιξη της πρεσβείας, γνωστοποίησε τις νέες απόψεις, υποστηρίζοντας μάλλον τη λύση κατασκευής του φρουρίου στο Αργοστόλι⁴³.

Κομιστές όλων αυτών των προτάσεων, οι δύο αντιπρόσωποι του Συμβουλίου της Κοινότητας, παρουσιάστηκαν στις 16 Ιουλίου στο Collegio και πρότειναν να ληφθεί οριστική απόφαση για το θέμα της οχύρωσης της Κεφαλονιάς. Οι Savi του Collegio, τις αμέσως επόμενες μέρες, με επιστολή τους προς το Συμβούλιο των Δέκα, ζήτησαν την αποστολή όλων των σχετικών με την Άσο εγγράφων του έτους 1577, για να τα χρησιμοποιήσουν στη

39. Οι δύο πρεσβευτές εκλέχτηκαν από το Συμβούλιο της Κοινότητας στη συνεδρίαση της 6ης Απριλίου 1593 (βλ. Ν. Μοσχονά, ό.π., σ. 307 - 309).

40. A.S.V., *Secreta-Materie Miste Notabili*, filza 1, *Asso*: Επικύρωση και έγκριση της αίτησης των κατοίκων της Κεφαλονιάς από τον προβλεπτή Δαβίδ Bembo (18 Απριλίου 1593).

41. Ο Δαβίδ Bembo του Ματθαίου είχε εκλεγεί προβλεπτής της Κεφαλονιάς στις 12 Μαρτίου 1591 και υπηρέτησε στη θέση αυτή από τις 11 Μαΐου 1591 μέχρι τις 10 Μαΐου 1593: A.S.V., *Segretario alle voci*, *Maggior Consiglio-Elezioni*, reg. 7 (1587 - 1595), φφ. 224v - 225r (παλιά αρίθμηση 218v - 219r).

42. Ο Βαρθολομαίος Moro του Μαρίνου είχε εκλεγεί προβλεπτής της Κεφαλονιάς στις 6 Δεκεμβρίου 1592 και υπηρέτησε στη θέση αυτή από την 1η Μαΐου 1593 μέχρι τις 30 Απριλίου 1595: A.S.V., *Segretario alle voci*, *Maggior Consiglio-Elezioni*, reg. 7 (1587 - 1595), φφ. 224v - 225r (παλιά αρίθμηση 218v - 219r).

43. A.S.V., *Secreta-Materie Miste Notabili*, filza 1, *Asso*: Επιστολή του Βαρθολομαίου Moro προς τον Δόγη (11 Μαΐου 1593).

συζήτηση που είχε ξεκινήσει. Η πρόθυμη ανταπόκριση του Συμβουλίου των Δέκα στο αίτημα, με την αποστολή στις 21 Ιουλίου της αλληλογραφίας του με τον πεθαμένο ήδη πρώην προβλεπτή Φραγκίσκο Tierolo καθώς και του πρώτου σχεδιαγράμματος της Άσου, που είχε γίνει με φροντίδα του τελευταίου⁴⁴, τερματίζει μια πολύχρονη περίοδο γόνιμων συζητήσεων και προτάσεων για την άμυνα της Κεφαλονιάς.

Τελικά, η Βενετική Σύγκλητος με ψήφισμά της στις 22 Ιουλίου 1593⁴⁵ ενέκρινε την κατασκευή του νέου φρουρίου στη χρεσόνησο της Άσου και ανέθεσε σε επιτροπή από σημαίνοντα πρόσωπα των κτήσεών της στην Ανατολή, τη μελέτη και επίβλεψη του έργου. Την επιτροπή αποτελούσαν ο γενικός προβλεπτής Κρήτης Ιωάννης Mocenigo, ο προβλεπτής του στόλου Ιωάννης Bembo, ο προβλεπτής Κερκύρας Βικέντιος Da Canal και ο προβλεπτής Κεφαλονιάς Βαρθολομαίος Moro⁴⁶. Τον Ιωάννη Mocenigo, που μετά τη λήξη της θητείας του τον Σεπτέμβριο θα αναχωρούσε από την Κρήτη, θα συνόδευαν οι συνταγματάρχες Ραφαήλ Rasponi και Εμμανουήλ Mormori, ενώ τον Βικέντιο Da Canal θα συνόδευε ο φρούραρχος της Κέρκυρας Αντώνιος Emiliani⁴⁷.

Οι λεπτομέρειες των γεγονότων που ακολούθησαν, η κατασκευή του φρουρίου της Άσου και η οργάνωσή του δεν μπορούν να εξεταστούν εδώ. Αποτελούν αντικείμενο άλλης μελέτης που ξεπερνά τα πλαίσια αυτής της εργασίας.

Η απόφαση για την κατασκευή του φρουρίου το καλοκαίρι του 1593 υπήρξε προϊόν σύζευξης δύο παραγόντων: των ενεργειών των κατοίκων της Κεφαλονιάς, που προκάλεσαν την ανέγερσή του με τις συνεχείς πιέσεις τους και τη διαβεβαίωσή τους προς τη Βενετία ότι θα ενίσχυαν τις πρωτοβουλίες

44. A.S.V., *Consiglio dei Dieci (Secrete)*, reg. 13 (1583 - 1595), φφ. 111v - 112r (21 Ιουλίου 1593). Αντίγραφο της ίδιας απόφασης στη σειρά: A.S.V., *Secreta-Materie Miste Notabili*, filza 1, Asso.

45. A.S.V., *Senato Deliberazioni (Secreta)*, reg. 89 (1592 - 1593), φφ. 136v - 138r (παλιά αρίθμηση 116v - 118r).

46. Για τα πρόσωπα που αποτελούσαν την επιτροπή βλ. Ν. Μοσχονά, Αποστολή αξιωματούχων από την Κρήτη για την ίδρυση του φρουρίου της Άσου, ό.π., σσ. 263 - 269, ιδιαίτερα στις σσ. 264 - 265.

47. Για τα πρόσωπα που θα συνόδευαν από την Κρήτη τον Ιωάννη Mocenigo και από την Κέρκυρα τον Βικέντιο Da Canal βλ. Ν. Μοσχονά, ό.π., σσ. 265 - 267. Στο ψήφισμα της Βενετικής Σύγκλητος δεν αναφέρονται τα βαπτιστικά ονόματα των Mormori και Emiliani. προφανώς όμως πρόκειται για τον Εμμανουήλ Mormori και τον Αντώνιο Emiliani, γνωστούς στρατιωτικούς της εποχής. Και οι δύο είχαν υπηρετήσει παλαιότερα στην Κρήτη και ήταν στενοί συνεργάτες του Mocenigo. Ειδικότερα για τον E. Mormori βλ. D. Bernicolas - Hatzopoulos, Emmanuel Mormori and the Alfonso Piccolomini incident, *Θησαυρίσματα*, 19 (1982), σσ. 90 - 101.

της, και της βούλησης της τελευταίας να υλοποιήσει τα αιτήματά τους ακολουθώντας μια ρεαλιστική πολιτική. Η Βενετική Σύγκλητος έκλεισε μια μακρόχρονη περίοδο προβληματισμού, ενισχύοντας σημαντικά την άμυνα των κτήσεών της στην Ανατολή.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

